

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY – w pytaniach i odpowiedziach – część II: Z elementem obcym

1. Co to jest element obcy?

Dochodzenie roszczeń alimentacyjnych w aspekcie prawa krajowego następuje na zasadach określonych w kodeksie postępowania cywilnego. Wynika to *explicite* z przepisu art. 1 k.p.c., który do definicji sprawy cywilnej zalicza sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego. [Zobacz Część I Opracowania]

Za sprawę z elementem obcym należy uznać taką sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron stale zamieszkuje, przebywa lub jest obywatelem państwa innego, niż to, w którym ma siedzibę sąd, czy ma być wydany bądź wykonany wyrok/orzeczenie.

Kwestie związane z obowiązkiem alimentacyjnym połączonym z elementem obcym zostały uregulowane w niżej wymienionych aktach:

- Konwencja o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą sporządzona w Nowym Jorku dnia 20 czerwca 1956 roku¹;
- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń odnoszących się do obowiązków alimentacyjnych sporządzonej w Hadze dnia 2 października 1973 r.²;
- Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych sporządzona w Hadze dnia 2 października 1973 r.³;
- Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzona w Lugano dnia 16 września 1988 r.⁴;

¹ Dz. U. z 1961 r., nr 17, poz. 87

² Dz. U. z 2000 r., nr 2, poz. 13

³ Dz. U. z 2000 r., nr 39, poz. 444

⁴ Dz. U. z 2000 r., nr 10, poz. 132

- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 22 grudnia 2000 r.⁵;
- Rozporządzenie (WE) Nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych z dnia 21 kwietnia 2004 r.⁶;
- Dyrektywa Rady Unii Europejskiej Nr 2003/8/WE w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze z dnia 27 stycznia 2003 roku;
- Rozporządzenie Rady WE Nr 1348/2000 w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych lub handlowych;
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁷;
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny⁸;
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego⁹;
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 roku o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania¹⁰;
- Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 roku w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych¹¹;
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 2005 r. w sprawie określenia wzoru i sposobu udostępniania urzędowego formularza wniosku o

⁵ Dz. Urz. WE L 12, z 16.01.2001, str. 1

⁶ Dz. Urz. UE z 30.04.2004 L 143, str. 15

⁷ Op.cit., Dz.U. z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.

⁸ Dz. U. z 1964 r., nr 16, poz. 93 z późn. zm.

⁹ Op.cit., Dz. U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 z późn. zm.

¹⁰ Dz. U. z 2005 r., nr 10, poz. 67

¹¹ Dz. U. nr 7, poz. 156 z późn. zm.

przyznanie prawa pomocy oraz określenia wzoru urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy¹².

Dla celów niniejszego Opracowania przeanalizuję jedynie treść pierwszych pięciu aktów, które mają najistotniejsze znaczenie dla określenia jurysdykcji i trybu postępowania w sprawach dotyczących alimentów z elementem obcym.

2. Konwencja Nowojorska – egzekucja roszczeń alimentacyjnych:

Dokładniej Konwencja o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą sporządzona w Nowym Jorku dnia 20 czerwca 1956 roku.

Konwencja, w art. 1, określa swój cel jako ułatwienie dochodzenia roszczeń alimentacyjnych pomiędzy stronami, tj. przez obywateli jej Państw – Stron, przebywającymi na obszarze jednego z tych państw, przeciwko obywatelom Państw – Stron podlegającym jurysdykcji, przebywającym na obszarze innego państwa – strony. Środki prawne przewidziane w Konwencji pełnią jedynie rolę uzupełniającą do środków przewidzianych w prawie krajowym lub międzynarodowym (Art. 1 § 2). Ma ona również zastosowanie do pozwów o zmianę orzeczeń sądowych w sprawach alimentacyjnych (Art. 9).

Państwa – strony, od chwili ratyfikacji, zostały zobligowane do utworzenia jednego lub większej liczby organów przesyłających roszczenia alimentacyjne do organu innego państwa – strony, organu przyjmującego. Organem przyjmującym może być organ publiczny lub prywatny.¹³

Wniosek o alimenty pomiędzy stronami może zostać wniesiony do organu przesyłającego w państwie zamieszkania strony go składającej. Co za tym idzie, przy złożeniu wniosku muszą zostać zachowane wymogi zarówno państwa, z którego pochodzi uprawniony, jak i państwa, w którym przebywa obowiązany. O tych wymogach Państwa – Strony informują Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Jednakże wniosek obligatoryjnie musi zawierać:

- a) imię i nazwisko, adres, datę urodzenia, obywatelstwo i zawód lub zajęcie uprawnionego, jak również w zależności od konkretnego przypadku nazwisko i adres jego ustawowego przedstawiciela;
- b) imię i nazwisko zobowiązanego; nadto, jeżeli uprawniony posiada co do tego wiadomości, adresy zobowiązanego z ostatnich pięciu lat, jego datę urodzenia, obywatelstwo i zawód lub zajęcie;

¹² Dz. U. nr 244, poz. 2073

¹³ Dz. U. z 1961 r., nr 17, poz. 87, Art. 2.

- c) bliższe dane dotyczące podstaw, na których opiera się roszczenie, rodzaju i wysokości żądanych świadczeń alimentacyjnych oraz inne mające znaczenie dane, dotyczące na przykład stosunków majątkowych i rodzinnych uprawnionego i zobowiązanego.

Według komentowanej Konwencji organ przyjmujący podejmuje wszelkie kroki dla uzyskania alimentów, „włącznie z uregulowaniem roszczenia w drodze ugody i w razie potrzeby, do wszczęcia i prowadzenia sprawy z powództwa o alimenty oraz przeprowadzenia egzekucji z wyroku albo jakiegokolwiek innego tytułu sądowego zasądzającego alimenty”¹⁴. Dysponuje on w tej kwestii upoważnieniem uprawnionego. W tym celu prawem właściwym będzie – wyrażone *expressis verbis* w art. 6 § 3 – prawo państwa, do którego należy zobowiązany do alimentacji.

Dodatkowo muszą być spełnione poniższe postanowienia:

- a) *sąd, do którego wniesiono pozew o alimenty, może zwrócić się z wnioskiem bądź o przeprowadzenie dalszych dowodów z dokumentów, bądź o dostarczenie innych środków dowodowych do sądu właściwego drugiej Umawiającej się strony, albo do władzy lub organu, wyznaczonego przez drugą Umawiającą się stronę, na której obszarze wniosek ma być wykonany;*
- b) *w celu umożliwienia stronom procesowym obecności lub zastępstwa w terminie przeprowadzania dowodu, władza wezwana zawiadamia organ przyjmujący, organ przesyłający oraz zobowiązanego o czasie i miejscu wykonania wniosku o udzielenie pomocy prawnej;*
- c) *wnioski o udzielenie pomocy prawnej powinny być załatwiane z możliwym pośpiechem; jeżeli wniosek nie zostanie załatwiony w ciągu czterech miesięcy od dnia otrzymania przez władzę wezwaną, należy zawiadomić władzę wzywającą o przyczynach niezłatwienia lub zwłoki;*
- d) *załatwianie wniosków o udzielenie pomocy prawnej nie pociąga za sobą zwrotu jakichkolwiek opłat lub kosztów;*
- e) *załatwienia wniosku o udzielenie pomocy prawnej można odmówić:*
 - 1) *jeżeli nie jest stwierdzona autentyczność wniosku,*
 - 2) *jeżeli Umawiająca się Strona, na której obszarze wniosek ma być załatwiony, uważa, że załatwienie wniosku mogłoby zagrażać jej suwerenności lub bezpieczeństwu.*¹⁵

Uprawnieni korzystają z takiego samego traktowania i takich samych zwolnień od opłat i kosztów, jak mieszkańcy lub obywatele państwa, w którym toczy się postępowanie (Art.9). Organy przesyłające i przyjmujące nie pobierają żadnych opłat za czynności dokonywane zgodnie z postanowieniami konwencji, jednakże są zobowiązane pobrać odpowiednie opłaty związane z samym postępowaniem – według stawek państwa przyjmującego.

¹⁴ Dz. U. z 1961 r., nr 17, poz. 87, Art. 6.

¹⁵ Dz. U. z 1961 r., nr 17, poz. 87, Art. 7.

Na zakończenie pragnę dodać, iż pomimo tego, że Konwencja nowojorska zawiera niespójne w chwili obecnej nazewnictwo czynności w toku postępowania, wymaga dostarczenia fotografii stron postępowania, a samo dochodzenie roszczeń nie dość, że wiąże się ze znacznymi kosztami, to jest prowadzone według prawa zobowiązanego, jest ona w wielu przypadkach jedynym aktem, na podstawie którego uprawniony może dochodzić swoich praw. Dlatego też jej stosowanie ograniczone jest jedynie do spraw mających miejsce pomiędzy stronami, z których przynajmniej jedna nie przebywa na terytorium Unii Europejskiej.

3. Konwencja Haska o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń

Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń odnoszących się do obowiązków alimentacyjnych sporządzonej w Hadze dnia 2 października 1973 roku znajduje zastosowanie do 18 państw europejskich¹⁶.

Zakres przedmiotowy został uregulowany w Rozdziale I Konwencji. Według art. 1. ma ona zastosowanie do orzeczeń wydanych przez organy państwa będącego stroną konwencji haskiej w przedmiocie obowiązków alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, a także do ugod sądowych. Konwencja, w art. 3, bardzo szeroko ustanowiła podmiotowy zakres jej zastosowania, tj.: *„Stosuje się ją bez względu na to, czy roszczenia alimentacyjne mają charakter międzynarodowy czy wewnętrzny, i niezależnie od obywatelstwa lub miejsca stałego pobytu stron”*.

Orzeczenie dotyczące alimentacji wydane w jednym Państwie - Stronie Konwencji haskiej podlega uznaniu i wykonaniu w innym Państwie, jeżeli:

- a) zostało wydane przez organ, któremu przysługiwała jurysdykcja na podstawie art. 7 i 8 Konwencji (art. 4 pkt. 1), oraz
- b) nie może być zaskarżone zwyczajnym środkiem odwoławczym (art. 4 pkt. 2).

Ad a) Zgodnie z art. 7 jurysdykcja przysługuje, jeżeli:

- dłużnik lub wierzyciel alimentacyjny miał miejsce stałego pobytu w państwie, w którym wydano orzeczenie w chwili wszczęcia postępowania (pkt 1), lub
- dłużnik lub wierzyciel alimentacyjny byli obywatelami państwa, w którym wydano orzeczenie w chwili wszczęcia postępowania (pkt 2), lub

¹⁶ Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Słowacja, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Wielka Brytania i Włochy.

- jeżeli pozwany poddał się jurysdykcji (pkt 3).

Natomiast zgodnie z art. 8 Konwencji uważa się, że organ miał jurysdykcję w stosunku do spraw związanych z alimentami, jeżeli „*alimenty należą się z powodu rozvodu lub separacji prawnej albo orzeczenia o unieważnieniu lub nieistnieniu małżeństwa, wydanego przez organ tego Państwa, który posiadał jurysdykcję w tej sprawie, zgodnie z prawem Państwa wezwanego*”.

Ad. b) Zasada powyższa podlega jednak ograniczeniom. Przykładem może być orzeczenie tymczasowo wykonalne (np. wyrok z rygiorem natychmiastowej wykonalności) lub orzeczenie o zastosowaniu środków tymczasowych (np. postanowienie o zabezpieczeniu powództwa poprzez zobowiązanie dłużnika do uiszczenia wierzycielowi w powtarzających się terminach określonej kwoty).

Jednakże, jak stanowi art. 5 Konwencji, można odmówić uznania lub wykonania orzeczenia, jeżeli:

- narusza ono klauzulę porządku publicznego,
- orzeczenie zostało uzyskane wskutek oszustwa,
- toczy się już wcześniej wszczęte postępowanie między tymi samymi stronami o ten sam przedmiot, lub
- orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym w państwie, w którym ma nastąpić uznanie lub wykonanie orzeczenia między tymi samymi stronami o ten sam przedmiot.

Ponadto artykuł 6 Konwencji przewiduje możliwość uznania lub wykonania orzeczenia zaocznego. Jednakże tylko wtedy, gdy zgodnie z prawem państwa, w którym zostało ono wydane, pozwanemu doręczono zawiadomienie o wszczęciu postępowania i nastąpiło to w takim czasie, że miał on możliwość przedstawienia swojej obrony.

Zgodnie z art. 11 konwencji, jeżeli orzeczenie przewiduje okresowe płacenie alimentów, orzeczenie takie podlega wykonaniu, tak w części dotyczącej należności już wymaganych, jak i należności przyszłych. Ponadto zgodnie z art. 24 ust. 1 Konwencji ma zastosowanie niezależnie od daty wykonania orzeczenia.

Artykuł 13 statuuje, że postępowanie w sprawie o uznanie i wykonanie orzeczenia odbywa się zgodnie z prawem państwa wezwanego. Możliwe jest również uzyskanie, na wniosek strony, częściowego uznania lub wykonania orzeczenia (art. 14).

W myśl art. 15 wierzyciel alimentacyjny, który korzystał ze zwolnienia od kosztów lub bezpłatnego zastępstwa procesowego korzysta w postępowaniu o uznanie lub wykonanie orzeczenia z

najbardziej uprzywilejowanego zastępstwa procesowego lub z najdalej idącego zwolnienia od kosztów, jakie jest przewidziane w prawie państwa, w którym toczy się przedmiotowe postępowanie. Zakazane jest również żądanie od wierzyciela złożenia kaucji lub depozytu dla zabezpieczenia zwrotu kosztów procesu (art. 16).

Dla uznania lub wykonania orzeczenia strona musi przedstawić:

- a) *poświadczony odpis zupełny orzeczenia;*
- b) *dokument stwierdzający, że od orzeczenia nie służy już żaden zwyczajny środek odwoławczy w Państwie pochodzenia oraz, jeżeli to niezbędne, że jest ono wykonalne;*
- c) *jeżeli orzeczenie zostało wydane zaocznie, oryginał lub uwierzytelniony odpis dokumentu stanowiącego dowód, że stronie nieobecnej należycie doręczono zawiadomienie o wszczęciu postępowania, łącznie z zawiadomieniem o istocie roszczenia, zgodnie z prawem Państwa pochodzenia;*
- d) *w razie potrzeby, dokument stanowiący dowód przyznania w Państwie pochodzenia bezpłatnego zastępstwa procesowego lub zwolnienia od opłat i wydatków;*
- e) *uwierzytelnione tłumaczenie wyżej wymienionych dokumentów, chyba że organ Państwa wezwanego zrezygnuje z takiego tłumaczenia (art. 17).*

Ponadto trzeba zaznaczyć, że zasady powyższe są stosowane z uwzględnieniem daty wejścia w życie Konwencji w stosunkach między Polską - jako państwem, którego sąd wydał orzeczenie będące przedmiotem postępowania, a państwem, w którym ma nastąpić wykonanie orzeczenia. Zgodnie bowiem z art. 24 ust. 2 jeżeli orzeczenie zostało wydane przed datą wejścia w życie Konwencji, to może być ono wykonane tylko w zakresie świadczeń należnych po tej dacie, tzn. po wejściu w życie konwencji pomiędzy Polską a państwem, w którym ma nastąpić wykonanie orzeczenia. Dla polski jest to data ogłoszenia konwencji w Dzienniku Ustaw, tj. 17 stycznia 2000 roku.

4. Konwencja Haska o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych

Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych sporządzona w Hadze dnia 2 października 1973 r. zastąpiła Konwencję Haską z 24 października 1956 roku o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych wobec dzieci.

Zakres przedmiotowy został ujęty w Rozdziale I Konwencji. Zgodnie z art. 1 stosuje się ją do zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub

powinowactwa, łącznie z zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dziecka pozamałżeńskiego. Jednakże reguluje ona tylko kolizję praw w kwestiach alimentacyjnych. Prawo właściwe stosowane jest bez zasady wzajemności oraz niezależnie od tego czy jest ono prawem Państwa – Strony.

Prawem właściwym jest prawo miejsca stałego pobytu uprawnionego do alimentacji. Jednakże gdy wierzyciel nie może uzyskać alimentów na podstawie tego systemu prawnego, to zastosowanie ma prawo ojczyście. Jeżeli i tym razem wierzyciel nie może uzyskać alimentów – stosuje się prawo właściwe dla miejsca organu orzekającego w sprawie.

Konwencja przyznała możliwość sprzeciwienia się dłużnika wobec żądania alimentów między krewnymi w linii bocznej lub powinowatymi, jeżeli obowiązek taki nie istnieje według jego prawa ojczyścigo lub według prawa miejsca stałego pobytu dłużnika.

Jednocześnie Konwencja *explicite* określa, iż prawo zastosowane do orzeczenia rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa jest prawem właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami.

Prawo instytucji publicznej do dochodzenia zwrotu świadczeń wypłaconych wierzycielowi (regres) podlega prawu, pod które należy instytucja.

Konwencja przyznaje również możliwość niezastosowania prawa w niej wskazanego, gdy jest to oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym.

Przy określaniu wysokości alimentów sąd bierze pod uwagę potrzeby uprawnionego i możliwości zobowiązanego do alimentów, nawet jeżeli prawo właściwe stanowi inaczej.

Konwencja nie narusza innych umów międzynarodowych zawierających postanowienia w sprawie zagadnień uregulowanych w Konwencji, których umawiające się państwo jest lub stanie się stroną.

5. Konwencja z Lugano

Pierwowzorem Konwencji Lugańskiej była Konwencja Brukselska podpisana 27 września 1968 roku na posiedzeniu Rady Ministrów WE w Brukseli¹⁷. Dzisiaj Konwencja Brukselska została zastąpiona Rozporządzeniem Rady Nr 44/2001 o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych z mocy art. 68 ust. 1 tegoż Rozporządzenia, jednakże obowiązuje nadal w stosunku do Danii, co wynika z Protokołu do Traktatu Amsterdamskiego o stanowisku Danii¹⁸. Konwencja Brukselska weszła w życie 1 lutego 1973 roku po ratyfikowaniu jej przez wszystkie państwa członkowskie EWG. Z czasem podpisane zostały konwencje akcesyjne:

¹⁷ Rada Ministrów WE składała się wówczas z przedstawicieli Belgijskich, Holenderskich, Luksemburskich, Niemieckich i Włoskich.

¹⁸ J. Ciszewski, Konwencja z Lugano, Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2001, str. 42 i nast.

- a) na mocy Konwencji luksemburskiej z 9 października 1978 roku przystąpiła Wielka Brytania, Dania i Irlandia;
- b) na mocy Konwencji z Donostia – San Sebastian z 26 maja 1989 roku przystąpiła Hiszpania i Portugalia;
- c) na mocy Konwencji brukselskiej z 29 listopada 1996 roku przystąpiła Austria, Szwecja i Finlandia.

Zaznaczyć należy, że z każdą konwencją akcesyjną były powiązane zmiany Konwencji brukselskiej uzasadnione różnorodnością systemów prawnych nowych państw członkowskich.¹⁹

Celem Konwencji Brukselskiej była potrzeba realizacji idei wspólnego rynku gospodarczego, mająca wyraz w art. 220 tiret trzeci (obecnie art. 293 tiret trzeci) Traktatu rzymskiego ustanawiającego EWG z 1957 roku, który stanowi:

„Państwa Członkowskie w miarę potrzeby podejmują między sobą rokowania w celu zapewnienia swoim obywatelom:

– ochrony osób, jak również korzystania z praw i ich ochrony na warunkach przyznanych przez każde Państwo własnym obywatelom; [...]

– uproszczenia formalności dotyczących wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i arbitrażowych.”²⁰

W ramach Konwencji brukselskiej obowiązującej aktualnie wobec Danii sądem właściwym dla jurysdykcji krajowej jest domicyl pozwanego na terytorium państwa członkowskiego EWG. Konwencja nie ma zastosowania w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, co było przyczyną przyjęcia Rozporządzenia Rady UE nr 1347/2000 o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za wspólne dzieci obojga małżonków²¹.

Rozwiązaniem zastosowanym w konwencji brukselskiej zainteresowały się państwa nie będące członkami EWG (późniejszej Wspólnoty Europejskiej). Należy tu wskazać przede wszystkim państwa

¹⁹ M.in. dostosowanie Konwencji do systemu *common law* przy akcesji Wielkiej Brytanii i Irlandii.

²⁰ O.JC.1997.340.173 (T), Art. 293 TWE: *„Member States shall, so far as is necessary, enter into negotiations with each other with a view to securing for the benefit of their nationals:*

- the protection of persons and the enjoyment and protection of rights under the same conditions as those accorded by each State to its own nationals; [...]

- the simplification of formalities governing the reciprocal recognition and enforcement of judgments of courts or tribunals and of arbitration awards.”

²¹ Dz.Urz. UE L 160 z 30.06.2000

skupione w Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu (EFTA). Droga do przystąpienia tychże państw do Konwencji była zamknięta z racji tego, iż możliwością akcesji mogły być objęte tylko kraje członkowskie EWG (WE). Dlatego rozpoczęto prace nad stworzeniem konwencji otwartej na EWG (WE) oraz państwa EFTA. Po okresie trzech lat zostało przygotowane sprawozdanie z prac, w którym zawarto bardzo rygorystyczne warunki przystąpienia do Konwencji z Lugano²².

Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych została sporządzona w Lugano dnia 16 września 1988 r. Podpisana została przez dwadzieścia państw – ówczesnych członków EWG oraz sześć państw EFTA. Polska jest pierwszym krajem, który przystąpił do Konwencji – wcześniejsze państwa podpisały ją w 1988 roku, dzięki czemu stały się jej stronami w latach 1992 – 1997²³. Sama Konwencja weszła w życie po ratyfikowaniu jej przez Szwajcarię, tj. 1 stycznia 1992 roku. W stosunku do Polski Konwencja weszła w życie 1 lutego 2000 roku²⁴.

Po ustanowieniu UE problematyka ta została pierwotnie uregulowana w III filarze UE dotyczącym problematyki współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych oraz w sprawach karnych. Wszystkie sprawy w ramach III filaru miały być regulowane w drodze umów międzynarodowych. Podjęte zostały nieudane próby ratyfikacji konwencji o międzynarodowym postępowaniu dotyczącym niewypłacalności oraz konwencji o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich. Dopiero Traktat Amsterdamski, który wszedł w życie 1 maja 1997 roku, na mocy art. 61 lit. c²⁵, art. 65²⁶ oraz art. 67²⁷ przesunął kwestie dotyczące współpracy sądowej w

²² J. Ciszewski, op.cit., str. 45. Warunki to: 1) złożenie wniosku do depozytariusza Konwencji (tj. Rady Związkowej Szwajcarii), 2) przekazanie przez zainteresowane państwo informacji zgodnie z art. 63 Konwencji, 3) jednomyślna zgoda państw członkowskich, 4) zaproszenie przez depozytariusza zainteresowanego państwa do przystąpienia.

²³ W stosunku do Francji, Holandii i Szwajcarii Konwencja weszła w życie 1 stycznia 1992 r., Luksemburga – 1 lutego 1992 r., Wielkie Brytanii – 1 maja 1992 r., Portugalii – 1 lipca 1992 r., Włoch – 1 grudnia 1992 r., Szwecji – 1 maja 1993 r., Norwegii – 1 grudnia 1993 r., Finlandii – 1 lipca 1993 r., Irlandii – 1 grudnia 1993 r., Hiszpanii – 1 listopada 1994 r., Niemiec – 1 marca 1996 r., Islandii – 1 grudnia 1995 r., Danii – 1 marca 1996 r., Austrii – 1 września 1996 r., Grecji – 1 września 1997 r. i Belgii – 1 października 1997 r.

²⁴ Dz.U. z 2000 r., nr 10, poz. 132.

²⁵ Dz.U. z 2004, nr 90, poz. 864/31 (T), Art. 61 lit. c: „*W celu stopniowego ustanowienia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Rada przyjmuje: [...] c) środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych przewidziane w artykule 65 [...]*”

²⁶ Dz.U. z 2004, nr 90, poz. 864/31 (T, Art. 65: „*W zakresie niezbędnym do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego środki z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające skutki transgraniczne, które powinny być podjęte zgodnie z artykułem 67, zmierzają m. in. do:*

a) poprawy i uproszczenia:

- systemu transgranicznego dostarczania aktów sądowych i pozasądowych,
- współpracy w dziedzinie gromadzenia dowodów,
- uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych,

sprawach cywilnych i handlowych z III filaru UE do I filaru (filaru wspólnotowego), co dało podstawy do rozwoju współpracy, w ramach prawa wspólnotowego, opartej na dyrektywach, rozporządzeniach i decyzjach.

Stronami Konwencji mogą być państwa, które w chwili jej otwarcia do podpisu były członkami WE lub EFTA, jak również państwa które przystąpią do tych stowarzyszeń. Istniała również możliwość akcesji państwa poprzez zaproszenie go do przystąpienia do Konwencji.

Skutkiem ratyfikacji Konwencji przez Polskę jest to, iż w zakresie uregulowanym przez Konwencję nie mają zastosowania przepisy prawa krajowego. W tej kwestii zostały wyłączone poniższe przepisy kodeksu postępowania cywilnego²⁸:

- art. 1098 i 1099 zd.1;
- art. 1102 – 1105, w mocy pozostanie 1105 § 2 i 3 w części dotyczącej sądu polubownego;
- art. 1110 w niektórych granicach objętych Konwencją;
- art. 1119 – 1128 w sprawach o uznawanie i wykonywanie orzeczeń;
- art. 1129 w zakresie art. 44 Konwencji;

b) wspierania zgodności norm mających zastosowanie w Państwach Członkowskich w dziedzinie kolizji ustaw i sporów o własność,

c) usuwania przeszkód w należyтым biegu procedur cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność norm procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich.”

²⁷ Dz.U. z 2004, nr 90, poz. 864/31 (T, Art. 67: „1. W okresie przejściowym pięciu lat od chwili wejścia w życie Traktatu z Amsterdamu Rada stanowi jednomyślnie na wniosek Komisji lub z inicjatywy Państwa Członkowskiego oraz po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

2. Po tym pięcioletnim okresie:

- Rada stanowi na wniosek Komisji; Komisja analizuje każde żądanie Państwa Członkowskiego przedłożenia przez nią wniosku Radzie,

- Rada, stanowiąc jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim, podejmuje decyzję w celu zapewnienia, by procedura z artykułu 251 miała zastosowanie do wszystkich lub niektórych dziedzin objętych niniejszym tytułem oraz dostosowania przepisów dotyczących właściwości Trybunału Sprawiedliwości.

3. Na zasadzie odstępstwa od ustępów 1 i 2, środki określone w artykule 62 punkt 2 lit. b) (i) oraz (iii) i począwszy od wejścia w życie Traktatu z Amsterdamu są przyjmowane przez Radę, stanowiącą większością kwalifikowaną na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

4. Na zasadzie odstępstwa od ustępu 2 środki określone w artykule 62 punkt 2 lit. b) (ii) oraz (iv) i po upływie pięciu lat od wejścia w życie Traktatu z Amsterdamu, są przyjmowane przez Radę, stanowiącą zgodnie z procedurą określoną w artykule 251.”

²⁸ J. Ciszewski, op.cit., str. 49 i nast.

- 1145 – 1147 i 1149 w zakresie uznawania orzeczeń sądów zagranicznych;
- 1150, 1152 i 1153 w zakresie wykonalności orzeczeń.

Jurysdykcja według Konwencji Lugańskiej została uregulowana w Tytule II. Ogólna zasada wyrażona jest w art. 2 Konwencji i brzmi ona:

„Z zastrzeżeniem przepisów niniejszej konwencji, osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium Umawiającego się Państwa mogą być, niezależnie od ich obywatelstwa, pozywane przed sądy tego państwa.

*Do osób, które nie są obywatelami tego państwa, w którym mają miejsce zamieszkania, stosuje się przepisy jurysdykcyjne właściwe dla obywateli tego państwa.”*²⁹

Osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium Strony Konwencji mogą być pozywane przed sądy innego Państwa – Strony tylko w sytuacjach wskazanych w Konwencji. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania na terytorium Państwa – Strony to o jurysdykcji sądów Państwa - Strony decyduje prawo tego państwa, w którym ma siedzibę sąd. Przeciwnie takiemu pozwanemu każda osoba mająca miejsce zamieszkania na terytorium Państwa – Strony, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, może powoływać się w tym państwie na obowiązujące przepisy jurysdykcyjne (art. 3 i 4 Konwencji).

Konwencja Lugańska określa w art. 5, w stosunku do spraw alimentacyjnych, jurysdykcję szczególną. Przepis ten stanowi, iż osoba mająca miejsce zamieszkania na terytorium Państwa – Strony może zostać pozwana w innym Państwie – Stronie przed sąd miejsca, gdzie uprawniony do alimentów ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. W przypadku gdy sprawa alimentacyjna jest rozpoznawana łącznie ze sprawą dotyczącą statusu osoby – przed sąd posiadający jurysdykcję do rozpoznawania tej sprawy według własnego prawa, chyba że jurysdykcja ta opiera się jedynie na obywatelstwie jednej ze stron.

Konwencja w Rozdziale 6 przewiduje możliwość uzgodnienia właściwości sadu. Według art. 17 Konwencji jeżeli strony, z których jedna ma domicyl na terytorium Państwa – Strony uzgodniły, iż sąd Państwa – Strony może rozstrzygać spór już wynikły lub mogący wyniknąć, to sąd ten ma jurysdykcję wyłączną. Umowa taka musi być zawarta na piśmie lub w formie odpowiadającej praktyce przyjętej między stronami.

W przypadku zawarcia takiej umowy przez strony nie mające domicylu na terytorium Państwa – Strony, to sądy innych Państw – Stron nie mogą orzekać w tej kwestii, chyba że sąd wskazany przez strony stwierdzi brak swojej jurysdykcji (art. 17 § 1).

²⁹ Dz. U. z 2000 r., nr 10, poz. 132

Jednocześnie jeżeli umowa taka została zawarta na korzyść jednej ze stron, to strona ta zachowuje prawo do wystąpienia do każdego innego sądu mającego jurysdykcję na podstawie Konwencji (art. 17 § 4).

Zgodnie z art. 20 akapit 1 jeżeli pozwany, który ma miejsce zamieszkania w jednym z Państw - Stron, jest pozwany przed sąd innego Państwa - Strony i nie wdaje się w spór, sąd z urzędu stwierdza brak swej jurysdykcji, jeżeli jego jurysdykcja nie wynika z postanowień Konwencji.

Dla celów Konwencji oraz Tytułu III dotyczącego uznawania i wykonywania orzeczeń, w art. 25 dokonano określenia pojęcia „orzeczenie”. I tak, orzeczeniem, którego dotyczy Konwencja jest każde orzeczenie wydane przez sąd Państwa – Strony, bez względu na nazwę taką jak: wyrok, postanowienie, zarządzenie lub nakaz egzekucyjny, jak również ustalenie przez sekretarza sądu kosztów postępowania. Uznaniu podlegają również postanowienia o charakterze wstępnym (za wyjątkiem postanowień dowodowych i takich, które odnoszą się do dalszego przebiegu postępowania). Należy dodać, iż uznaniu podlegają jedynie orzeczenia dotyczące kwestii merytorycznych danej sprawy, nie postanowienia rozstrzygające jedynie zagadnienia procesowe³⁰.

Przez uznanie orzeczenia sądu zagranicznego nadaje się temu wyrokowi taką samą skuteczność jaką posiada on na terytorium państwa, który go wydał.³¹ Pogląd ten, zawarty w art. 26 Konwencji, nie spotyka się z aprobatą Państw – Stron. Dlatego panuje pogląd, iż o skuteczności uznania decyduje prawo wewnętrzne.³² Uznanie następuje bez potrzeby przeprowadzania jakichkolwiek postępowań. Konwencja w art. 27 zawiera wyłączenia dotyczące możliwości uznawania orzeczeń (m. in. gdy uznanie jest sprzeczne z porządkiem prawnym państwa, które występuje o uznanie).

Wykonanie orzeczeń sądowych zostało uregulowane w art. 31 – 45. Według art. 31 Konwencji, orzeczenie wydane w Państwie – Stronie, które jest w nim wykonalne, jest wykonalne w innym Państwie – Stronie po stwierdzeniu jego wykonalności. Wykonalność jest stwierdzana na wniosek strony zainteresowanej. Orzeczenia wydane w Wielkiej Brytanii są wykonywane w Anglii, Szkocji, Walii i Irlandii Północnej po ich zarejestrowaniu w celu ich wykonania na wniosek zainteresowanej strony.

Dodatkowo art. 45 Konwencji zakazuje pobierania kaucji lub depozytu od strony, która wnosi o wykonanie orzeczenia, nawet jeżeli zabezpieczenie takie jest nakładane na nią na podstawie jej obywatelstwa lub braku miejsca zamieszkania na terytorium Państwa – Strony, w którym orzeczenie ma zostać wykonane.

Konwencja Lugańska *explicite* w art. 54b stwierdza, iż nie wpływa ona na stosowanie przez państwa członkowskie WE Konwencji Brukselskiej o jurysdykcji krajowej i wykonalności orzeczeń w

³⁰ K. Flaga – Gieruszyńska, Jurysdykcja krajowa i uznawanie orzeczeń sądów zagranicznych, Polska i standardy europejskie, Zakamycze 1999, str. 138 i nast.

³¹ Sprawa Horst Ludwig Martin Hoffmann v. Adelheid Krieg, 145/85, ECR (1988), 640.

³² K. Flaga – Gieruszyńska, op.cit., str. 139.

sprawach cywilnych i handlowych z 27 września 1968 roku i protokołu o wykładni tej konwencji sporządzonego przez ETS w Luksemburgu 3 czerwca 1971 roku.

Reasumując, Konwencja Lugańska ma zastosowanie w poniższych przypadkach:

- w sprawach dotyczących jurysdykcji krajowej, kiedy pozwany zamieszkuje na terytorium Państwa – Strony, które nie jest członkiem WE, lub kiedy art. 16 lub 17 Konwencji powierza jurysdykcję sądom takiego państwa;
- w sprawach dotyczących zawisłości sporu lub spraw związkowych (art. 21 i 22) kiedy powództwa zostały wytoczone w Państwie – Stronie, które nie jest członkiem WE i w Państwie – Stronie, które jest członkiem WE;
- w sprawach dotyczących uznania i wykonania w sytuacji, gdy państwo, w którym wydano orzeczenie lub państwo, w którym wystąpiono o jego uznanie/wykonanie, nie jest członkiem WE;
- a także w sprawach nieuregulowanych w Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych.

Konwencja Lugańska zastąpiła umowy bilateralne lub multilateralne zawarte z państwami będącymi Stronami Konwencji w kwestiach zawartych w Konwencji (art. 55 Konwencji). Jednocześnie Konwencja nie narusza postanowień konwencji, których Państwa – Strony są stronami, a które dotyczą spraw szczególnych, związanych z kwestiami zawartymi w Konwencji (art. 57).

Częścią integralną Konwencji są trzy protokoły oraz trzy deklaracje³³.

Wykładnia Konwencji – opisana w Protokole Nr 2 – została powierzona sądom państw członkowskich. Protokół ten nakłada obowiązek uwzględniania orzeczeń wydanych przez sądy innych państw członkowskich przy stosowaniu i wykładni Konwencji. Ma temu służyć system wymiany informacji dotyczących takich orzeczeń oraz orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości.

³³ Protokół Nr 1. o niektórych zagadnieniach jurysdykcji, postępowania i wykonania; Protokół Nr 2. o jednolitej wykładni konwencji; Protokół Nr 3. o stosowaniu artykułu 57; 1. Deklaracja przedstawicieli Rządów Państw – sygnatariuszy Konwencji z Lugano będących członkami Wspólnot Europejskich, dotycząca Protokołu Nr 3 o stosowaniu artykułu 57 Konwencji; 2. Deklaracja przedstawicieli Rządów Państw – sygnatariuszy Konwencji z Lugano będących członkami Wspólnot Europejskich; 3. Deklaracja przedstawicieli Rządów Państw – sygnatariuszy Konwencji z Lugano będących członkami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu.

6. Rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001

Rozporządzenie Rady w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, zwane „Bruksela I”. Zakres zastosowania Rozporządzenia można podzielić według kryterium podmiotowego, przedmiotowego i terytorialnego. Zakres przedmiotowy określony został w art. 1 Rozporządzenia – stosuje się je do spraw cywilnych i handlowych niezależnie od rodzaju sądu. Widoczne jest tu podobieństwo do Konwencji z Lugano. Należy także zaznaczyć, iż duża część spraw nieprocesowych została wyłączona spod zakresu Rozporządzenia (art. 1 § 2 pkt. 1-4 Rozporządzenia).

Zakres terytorialny jakiego podlega Rozporządzenie zostało określone na podstawie art. 299 Traktatu i stosuje się je do państw członkowskich UE, z wyjątkiem Danii, która na podstawie Protokołu do Traktatu o UE oraz TWE nie uczestniczy w działaniach UE w ramach tytułu IV traktatu (art. 1 § 3 Rozporządzenia). W celu wypełnienia tej luki Dania podpisała ze Wspólnotą umowę międzynarodową dotyczącą jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych³⁴.

Ogólna zasada zakresu czasowego, zawarta w art. 66 Rozporządzenia, określa zastosowanie Rozporządzenia do spraw powstałych po jego wejściu w życie. Jednakże przewidziane zostały wyjątki co do uznawania i wykonywania orzeczeń. Mianowicie, jeżeli powództwo zostało wytoczone w państwie członkowskim przed wejściem w życie Rozporządzenia, to orzeczenia wydane po tej chwili będą uznawane i wykonywane według Rozporządzenia:

- gdy powództwo zostało wytoczone w państwie członkowskim pochodzenia po tym, jak Konwencja Brukselska lub Konwencja Lugańska weszła w życie w stosunkach między państwem członkowskim pochodzenia a państwem członkowskim, w którym powoływane jest przeczenie;
- we wszystkich innych przypadkach, jeżeli sąd miał jurysdykcję na podstawie przepisów zgodnych z przepisami jurysdykcyjnymi rozdziału II Rozporządzenia lub umowy, która obowiązywała w chwili wytoczenia powództwa między państwami członkowskimi pochodzenia i państwami członkowskimi, w którym powoływane jest orzeczenie (dla Polski datą decydującą był 1 maja 2004 roku).

³⁴ Dz. Urz. UE z 2005 r., L 299, str. 62, jak również: Dz. Urz. UE z 2005 r., L 299, str. 61: decyzja Rady 2005/790/WE z dnia 20 września 2005 r. dotycząca podpisania w imieniu Wspólnoty umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, oraz Dz. Urz. UE z 2006 r., L 120, str. 22: decyzja Rady 2006/325/WE z dnia 27 kwietnia 2006 r. dotycząca zawarcia umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych lub handlowych

Według jurysdykcji ogólnej znaczenie ma domicyl pozwanego. Nie ma tu znaczenia obywatelstwo ani miejsce pobytu, zarówno pozwanego jak i powoda³⁵. Jednakże w kwestii alimentacyjnej ma zastosowanie jurysdykcja szczególna. W tej sytuacji osoba uprawniona do alimentów może pozwać stronę przeciwną przed sąd własnego miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu. W sytuacji, gdy sprawa alimentacyjna jest rozpoznawana łącznie ze sprawą dotyczącą stanu cywilnego, można pozwać osobę zobowiązaną do alimentacji przed sąd, który według własnego prawa jest właściwy do rozpoznania tej sprawy, chyba że jurysdykcja opiera się jedynie na obywatelstwie jednej ze stron.

Należy w tym miejscu również nadmienić, iż art. 5 pkt. 2 Rozporządzenia nie ma zastosowania dla ustalenia jurysdykcji w sprawach, w których powodem jest dłużnik alimentacyjny, ani w sprawach regresu alimentacyjnego, którego dochodzi od dłużnika instytucja publiczna.³⁶

Rozporządzenie przewiduje możliwość ustalenia umowy jurysdykcyjnej. Jak wynika z art. 23 Rozporządzenia, przesłankami są:

- miejsce zamieszkania w państwie członkowskim przynajmniej jednej ze stron oraz
- ustanowienie jurysdykcji sądów przynajmniej jednego z państw członkowskich.

Forma takiej umowy jest identyczna jak w Konwencji Lugańskiej – pisemna lub zgodna z praktyką zaistniałą między stronami.

Sąd uzyskuje również jurysdykcję z chwilą wiania się pozwanego w spór przed tym sądem (art. 24 Rozporządzenia).

Rozporządzenie normuje także kwestię związane z uznawaniem i wykonywaniem orzeczeń, jednakże zostały one umocowane w sposób identyczny jak w Konwencji z Lugano omówionej w podrozdziale 4.2.3., dlatego pominię opisywanie tychże procedur.

7. Umowy bilateralne łączące Polskę

W stosunkach do państw **nie będących członkami UE** mają zastosowanie umowy wielostronne. W kwestii związanej z uznawaniem i wykonywaniem oraz dochodzeniem roszczeń alimentacyjnych obowiązują Polskę następujące umowy dwustronne:

³⁵ Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company, C-412/98

³⁶ Freeistat Bayern v. J. Blijdenstien, C-433/01, cyt. za: K. Weitz, Europejskie prawo procesowe cywilne (w:) Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy, red. A. Wróbel, Kraków 2005, str. 509.

- z Algierią – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Algierską Republiką Ludowo - Demokratyczną dotycząca obrotu prawnego w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Algierze dnia 9 listopada 1976 r.³⁷;
- z Białorusią – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Mińsku dnia 26 października 1994 r.³⁸;
- z Bośnią i Hercegowina – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r.³⁹;
- z Bułgarią – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 4 grudnia 1961 r.⁴⁰;
- z Chinami – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Chińską Republiką Ludową o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 5 czerwca 1987 r.⁴¹;
- z Czechami i Słowacją – umowa między Polska Rzeczpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 21 grudnia 1987 r.⁴²;
- z Egiptem – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Kairze dnia 17 maja 1992 r.⁴³;
- z Irakiem – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Iraku o pomocy prawnej i sądowej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Bagdadzie dnia 29 października 1988 r.⁴⁴;

³⁷ Dz. U. z 1982 r., nr 10, poz. 73 i 74.

³⁸ Dz. U. z 1995 r., nr 128, poz. 619 i 620.

³⁹ Dz. U. z 1960 r., nr 27, poz. 162 i 163.

⁴⁰ Dz. U. z 1963 r., nr 17, poz. 88 i 89.

⁴¹ Dz. U. z 1988 r., nr 9, poz. 65 i 66.

⁴² Dz. U. z 1989 r., nr 39, poz. 210 i 211.

⁴³ Dz. U. z 1994 r., nr 34, poz. 126 i 127.

⁴⁴ Dz. U. z 1989 r., nr70, poz. 418 i 419.

- z Koreańską Republiką Ludową – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Phenianie dnia 28 września 1986 r.⁴⁵;
- z Kubą – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Kuby o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Hawanie dnia 18 listopada 1982 r.⁴⁶;
- z Libią – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Libijską Arabską Dżamahiriją Ludowo-Socjalistyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych, rodzinnych i karnych, podpisana w Trypolisie dnia 2 grudnia 1985 r.⁴⁷;
- z Litwą – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 26 stycznia 1993 r.⁴⁸;
- z Łotwą – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Łotewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Rydze dnia 23 lutego 1994 r.⁴⁹;
- z Maroko – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Królestwem Maroka o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 21 maja 1979 r.⁵⁰;
- z Mongolią – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Mongolią o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 19 października 1998 r.⁵¹;
- z Rosją – umowamiędzy Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 16 września 1996 r.⁵²;

⁴⁵ Dz. U. z 1987 r., nr 24, poz. 135 i 136.

⁴⁶ Dz. U. z 1982 r., nr 47, poz. 247 i 248.

⁴⁷ Dz. U. z 1987 r., nr 13, poz. 80 i 81.

⁴⁸ Dz. U. z 1994 r., nr 35, poz. 130 i 131.

⁴⁹ Dz. U. z 1995 r., nr 110, poz. 543 i 544.

⁵⁰ Dz. U. z 1983 r., nr 14, poz. 69 i 70.

⁵¹ Dz. U. z 2003 r., nr 43, poz. 370 i 371.

⁵² Dz. U. z 2002 r., nr 83, poz. 750 i 751.

- z Syrią – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową i Arabską Republiką Syryjską o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Damaszku dnia 16 lutego 1985 r.⁵³;
- z Tunezją – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Tunezyjską o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 22 marca 1985 r.⁵⁴;
- z Turcją – umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Turecką o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Warszawie dnia 12 kwietnia 1988 r.⁵⁵;
- z Ukrainą – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r.⁵⁶;
- z Węgrami – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Węgierską Republiką Ludową o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Budapeszcie dnia 6 marca 1959 r.⁵⁷;
- z Wietnamem – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 22 marca 1993 r.⁵⁸.

Należy wskazać, że w wymienionych powyżej umowach, termin „jurysdykcja” został zastąpiony terminem „właściwość”. Umowy powyższe wprowadzają z reguły jurysdykcję wyłączną. Ma to miejsce z uwagi na fakt, iż same umowy wdrażają zakaz uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych sprzecznie z przepisami o wyłącznej jurysdykcji sądów (m.in. art. 55 umowy z Bułgarią czy Białorusią, art. 54 umowy z Litwą czy Czechosłowacją, czy art. 56 umowy z Łotwą).

W niektórych spośród wyżej wymienionych umów wskazano, iż jeżeli do wszczęcia postępowania właściwe są organy obydwu stron, a wniosek o wszczęcie postępowania wniesiony został do organu jednej z nich, to wyłączona jest właściwość organu drugiego państwa.

W kwestii dotyczącej alimentacji, w omawianych umowach, właściwy jest sąd państwa miejsca zamieszkania ubiegającego się o alimenty. Jednakże w umowie z Bułgarią w art. 29 stwierdzono, iż

⁵³ Dz. U. z 1986 r., nr 37, poz. 181 i 182.

⁵⁴ Dz. U. z 1987 r., nr 11, poz. 71 i 72.

⁵⁵ Dz. U. z 1992 r., nr 3, poz. 13 i 14.

⁵⁶ Dz.U. z 1994 r., nr 96, poz. 465 i 466.

⁵⁷ Dz. U. z 1960 r., nr 8, poz. 54 i 55.

⁵⁸ Dz. U. z 1995 r., nr 55, poz. 289 i 290.

prawem właściwym dla rozpatrywania spraw o alimenty pomiędzy krewnymi lub byłymi małżonkami jest prawo państwa obywatelstwa osoby uprawnionej.

Jednakże dla pełnego przedstawienia problematyki dochodzenia roszczeń alimentacyjnych na tle prawa europejskiego należy dodatkowo wymienić źródła międzynarodowego prawa cywilnego procesowego.

Do międzynarodowego postępowania cywilnego zastosowanie mają:

- Rozporządzenie Rady WE nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 roku o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, które weszło w życie 1 marca 2002 roku i zastąpiło Konwencję Brukselską (z wyjątkiem Danii)⁵⁹;
- Rozporządzenie Rady WE nr 1347/2000 z 29 maja 2000 roku o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za wspólne dzieci obojga małżonków, które weszło w życie 1 marca 2001 roku⁶⁰;
- Rozporządzenie Rady WE nr 1348/2000 z 29 maja 2000 roku o doręczaniu dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych w państwach członkowskich, które weszło w życie 31 maja 2001 roku⁶¹;
- Rozporządzenie Rady WE nr 1346/2000 z 29 maja 2000 roku o postępowaniu dotyczącym niewypłacalności, które weszło w życie 31 maja 2001 roku⁶²;
- Rozporządzenie Rady WE nr 1206/2001 z 28 maja 2001 roku o współpracy między państwami członkowskimi w dziedzinie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych i handlowych, które weszło w życie 1 lipca 2002 roku, ale zaczęło obowiązywać w większości od 1 stycznia 2004 roku⁶³;
- Rozporządzenie Rady WE nr 2201/2003 z 27 listopada 2003 roku o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz o w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz uchyleniu rozporządzenia nr

⁵⁹ Dz. Urz. UE L 12/1 z 16.01.2001.

⁶⁰ Ob.cit.

⁶¹ Dz. Urz. UE L 160 z 30.06.2000.

⁶² Dz. Urz. UE L 160 z 30.06.2000.

⁶³ Dz. Urz. UE L 174/1 z 27.06.2001.

1347/2000, które weszło w życie 1 sierpnia 2004 roku, ale większość przepisów zaczęto stosować od 1 marca 2005 roku⁶⁴;

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady WE nr 805/2004 z 21 kwietnia 2004 roku w sprawie wprowadzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, które weszło w życie 21 stycznia 2005 roku, ale większość przepisów zaczęła obowiązywać od 21 października 2005 roku⁶⁵;
- Dyrektywa Rady 2002/8/WE z 27 stycznia 2002 roku o poprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach o charakterze transgranicznym przez ustalenie wspólnych minimalnych przepisów w zakresie pomocy prawnej w tego rodzaju sprawach⁶⁶; dyrektywa została zaimplementowana do prawa polskiego przez ustawę z dnia 17 grudnia 2004 roku o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich UE oraz prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem tego postępowania⁶⁷;
- Decyzja Rady nr 2001/470/WE z 28 maja 2006 roku o utworzeniu Europejskiej Sieci Sądowniczej w sprawach cywilnych i handlowych⁶⁸.

Artykuł oparty na rozdziale I, II oraz IV pracy magisterskiej pt „Dochodzenie roszczeń alimentacyjnych w aspekcie prawa krajowego oraz międzynarodowego”, napisanej pod kierunkiem naukowym SSN Tadeusza Szymanka.

Kopiowanie, rozpowszechnianie lub wykorzystanie całości lub części niniejszego Opracowania (jak również pozostałych artykułów zamieszczonych na stronie www.doradcyprawni.org) bez uprzedniej pisemnej zgody redakcji lub autora, jest zabronione. Prośbę o możliwość wykorzystania materiałów należy przesłać na adres e-mail biuro@doradcyprawni.org.

⁶⁴ Dz. Urz. UE L 338 z 23.12.2003.

⁶⁵ Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.2004.

⁶⁶ Dz. Urz. UE L 26 z 31.01.2003.

⁶⁷ Dz.U. z 2005 r. nr 10, poz. 67.

⁶⁸ Dz. Urz. UE L 174 z 27.06.2001.